

Cetatea Moldovei

Revistă lunară de probleme actuale, literatură și critică

Director: GH. A. CUZA

S U M A R

MIHAI NEGRUZZI	A. C. Cuza
G. TUTOVEANU	Subî cerii Moldovei
LECA MORARIU	Pagini inedite de Ciprian Porumbescu
PETRE STATI	Slovei mele. Călătorim mereu
AL. LASCAROV-MOLDOVANU	Să dăm !...
D. IOV	Soroca, azi...
CONST. GORAN	Elegie. Dumnezeu... Isus
ILIE DĂIANU	A. C. Cuza și Ardealul
D. FLOREA-RARIȘTE	Făt-Frumos
AUREL GEORGE STINO	Pavană pentru o infantă moartă
G. URSU	Ad Uxorem
XIGOR P. JECHIU	X „Basarabia jidovească” și țarismul
CEZAR CRISTEA	Regelui nostru
XAUREL VASILIU	Eminescu și biblioteca gimnazițiilor
D. COSTIN	Iarnă
MAGDA ISANOS	Auz
EUSEBIU CAMILAR	Revărsarea
GH. A. CUZA	4 Martie 1923
RONSARDA CASTRO	O Magdalenă se închină
GH. A. CUZA	Un pătrar de veac dela unirea Basarabiei
A. M. FRIMU	Viața la Iași
DIMITRIE GHERASIM	Cronica externă
I. FR. BOTEZ (traducere)	Cronica iudaică

ÎNSEMNĂRI: Cuvântarea Mareșalului Ion Antonescu la Chișinău. — Profesorul Ilie Minea. — Misiunea filosofului văzută de d. Ion Petrovici. — „Svastica, semn arian de slavă”. — Aniversarea a patru ani dela proclamarea statului slovac. — Bătălia pentru limba românească. — Troițe pentru eroi. — „Ziua eroilor germani” la Iași. — Aniversarea suveranului pontif. — „Săptămânile” provinciale. — Parastas de un an pentru poeta Maria dela Cozia. — Jidanii și florile. — Conachi a spus... — Șezătorile „Cetății Moldovei”. — Noi ajutoare acordate Teatrului Național. — „Cetatea Moldovei” recunoscătoare sprijinitorilor ei din Botoșani. — „Neamul nostru”. — Aurel Frîmu la împlinirea a 15 ani de gazetărie. — Soc. „Armonia” din Cernăuți. — Insemnări economice externe.

RECENZII. — BIBLIOGRAFIE.

UN PĂTRAR DE VEAC DELA REALIPIREA BASARABIEI

În ziua de 27 Martie a acestui an s'a împlinit un sfert de veac dela data când Sfatul Țării a subscris la Chișinău, liber și spontan, actul care readucea provincia de peste Prut la sânul patriei.

Aniversarea a 25 de ani dela evenimentul epocal a fost comemorată prin impresionante manifestații desfășurate nu numai la Chișinău, dar în întreaga țară. Sentimentul de solidaritate afirmat cu această ocazie de totalitatea cugetului românesc, a arătat indestructibila legătură dintre diferitele regiuni ale țării precum și dragostea nemăsurată de care se bucură indeosebi Basarabia, mucenica tuturor vremilor.

În ce ne privește, nu am putut stăvili nici de astă dată, lacrima fierbintei noastre închinări. Ea izvora din plămada unor amintiri a căror existență se confundă cu retrezirea scumpei noastre provincii moldovenești.

În Basarabia doar, necăjisem mai bine de 20 de ani neîntrerupt, cu vorba și cu slova noastră românească. Pentru luminarea și îndrumarea cugetelor desrobite, am risipit ce-am avut mai bun în suflete, primind în schimb, — neîntrecută răsplată, — deplinătatea înțelegerii și adeziunilor obștești.

Căci marșul nostru dealungul și dealatul ținutului, din Hotin și până la gurile Dunării, dela cetățile de pe Nistru și până la așezările răzăsești de pe Prut, nu a urmărit un scop mărunț, politicianist, ci unul înalt, de cea mai pură esență ideală și națională.

Am pășit în această regiune de margine, supusă vântoaselor pustiitoare ale răsăritului, cu nestrămutata convingere că o graniță nu e numai o șfoară convențională izvodită de tratate și păstrată de posturile grănicerești; că peste hotarele geografice există cele determinate de voința destinului și de adevărul istoric; că ele nu se pot menține decât prin delimitări sufletești.

Acțiunii noastre de acolo, desfășurată cu tenacitatea oarbă a apostolatelor, i-a fost totuși dat să culeagă, drept singură recunoștință oficială pentru sacrificiile aduse, neînțelegerea, prigoana și ura sălbatecă a partidelor politice care guvernau atunci țara. Dar cu toate opreliștele și baricadele ce i le ridica în drum iudeo-democrația, ea a pregătit zi de zi separația definitivă, săpând prăpastia fără de împlinire dintre provincia redevenită românească și între întunecimile comunismului moscovit.

În decursul anilor, ne-am vlăguit sănătatea, am jertfit timp și rosturi familiare, am urcat calvarul tuturor neînțelegerilor și nedreptăților alături de țărănimea basarabeană, dăruind ce am avut mai scump, sângele nostru! Da, sângele luptătorilor și cel al copiilor noștri!

Ni se perindă încă figura martirilor dela Ciolacul-vechi și dela Baraboi, apoi a celor doi germani dela Leipzig și Hoffnungsthal. Ne urmărește încă, stăruitoare ca și crucificarea, morțile, cu atâta mai năprasnice cu cât fulgerau vrăsta fragedă a prunciei, morțile tragice ale elevilor Mitia Novîtchi dela Bălți și Costică Popoiu dela Orhei.

De noi nu mai vorbim. Față de marea durere a camarazilor care-și vedeau gospodăriile pustiite de bunul cel mai scump, copilul, ce mai puteau însemna prigoanele nedrepte, arestările și silnicțiile de tot felul? Până și agresiunea criminală dela Satul-Nou, ordonată de țărâniști la 1923, în care eram să ne lăsăm zilele și de pe urma căreia am pățimit câteva luni, apăreau ca simple glume administrative.

Ca și cum n'ar fi fost suficiente atâtea încercări, a năvălit apoi peste trupul provinciei, Anticristul. Potopirile-i dela 1940 au acoperit cu sânge proaspăt sângele deabia închegat pe rânile trecutului. Frunzașii naționaliști au fost ridicați și deportați în imensitățile Rusiei. Părintele Avacum Rusu, președinte de Ismail, a fost martirizat, iar apoi executat de bestiiile roșii. Marele și neuitatul nostru luptător Vladimir Novîtchi,—cel care împlinise atâtea misiuni delicate și mai ales periculoase dincolo de Nistru,

până în inima Bolșevismului, din ordinul și în interesul securității românești,—fratele nostru Valodia murea între timp de durerea băjaniei, în refugiul dela București, ne mai având fericierea să-și revadă baștinile scumpe pentru care cheltuisese atâta inimă și în care putrezeau oasele flăcăului său drag.

Noi, luptătorii național-creștini, care ne înfrățisem cu Basarabia prin cuminecătura suferinții, îi plăteam și cel mai scump tribut al durerilor noastre, izvorit din sentimentul totalei prăpăstuirii.

Prin orașele și târgurile cucerite altădată de coloanele noastre, în locurile unde cu ani în urmă se desfășurau congresele de zeci de mii de oameni peste capul cărora fluturau sute de drapele tricolore, se lăfăia acum tiranică și sângheroasă, legea lui Israel. Jidanul eșise din smârcul ghettourilor unde-l alungase amenințarea biruitoare a „cuzismului“, pentru a împlânta în trupul încătușat al țării pumnalul răzbunărilor talmudice. Iar noi priveam din depărtare, neputincioși, cum rana se afundă tot mai mult și cum sângherează fără de sfârșit, provincia.

În acele zile de generală și sfâșietoare înlăcrimare, scriam în revista ieșană „Cuget Moldovenesc“, următoarele rânduri, ca încheiere la o pagină evocatoare a Basarabiei:

„După atâția ani, câte nu s'au măcinat sub piatra neiertătoare a destinului?! Și cât de puțin a mai rămas din toate câte au fost?!... Fost-au ele într'adevăr valuri din timpul aievea curgător sau numai minunate înșelări de basm?!...

„Unde sunt cei cu care am trăit, cu care am luptat și am suferit? Și de ce nu ne este îngăduit astăzi să le pomenim cel puțin numele, așa cum am fi dorit-o? Unde-s gospodarii cu răbăști negre și cu părul bălai, cu ciubotele greoaie și pasul ușor, moldovenesc? Unde li-i truda păstrătoare de datini și unde li-s bisericile cu dangăte blânde ca alintarea, răsfirate peste nesfârșitul șesurilor? Unde mai duc acum șleahurile ale căror capăt era altă dată nostalgia? Și pe cine mai răcoresc fântânile din răscurci cu grațioasele cumpene aplecate ca gâtul lebedei peste unduirea lanurilor?

„Sate adormite în umbra livezilor, mori de vânt ridicând pe dealuri crucea nădejdi, ciornoziomuri îmbelșugate, ape leneșe ca visul și codri aprigi ca haiducia, nu vă putem uita după cum nu vom uita oamenii de cremene ai Basarabiei, ingenun-

chiași astăzi pe brazde dar cu ochii spre cer ca și munții ce înfruntă nepăsători vijelia orcanelor“.

Dacă șleahurile, pe vremea când le bătătoream, frământau totuși atâta nostalgie, cât de tragică trebuia să fi fost urmărirea lor cu ochii gândului, în clipa când Prutul ridica iarăș hotar vrăjmaș între frați; când țara Moldovei, era iarăși curmată în două, ca pe vremea celor mai cumplite urgii ale mult încercatei sale istorii ?!

În acele zile de început ale anului 1941, de pe pragul căruia priveam către viitor cu tainica nădejde a unei reveniri dar și cu rezervele dictate de amenințările clipei, nu aveam mângâerea de a ne striga durerea cel puțin ca un fragment de doină sau un chiot haiducesc.

Numai singur Domnul Dumnezeu știe cu câtă râvnă am așteptat ceasul cela mare, a comandai de atac care a zvârlit într'o noapte armele biruitoare germano-române peste Prut, pentru a readuce sub faldurile drapelului tricolor lozinca vre-rilor și dreptăților noastre românești.

Pe urma glorioasei mărșăluiri și urmărindu-i îndeaproape pașii, am înțeles la rândul nostru să ne împlinim datoria, reaprinzând în sânul maselor scânteia datinelor naționaliste și creș-tine, stinsă o clipă de furtuna prădalnică a bolșevismului. În-tr'adevăr, numai după câteva săptămâni dela recucerirea Ba-sarabiei, adresam Conducătorului Statului, prin amabilitatea d-lui general Dumitru Carlaonț, comandantul militar al Iașului, următoarele rânduri :

Iași, 5 August 1941

Domnule General,

În aceste clipe istorice când întregul Neam are da-toria să colaboreze nu numai cu gândul dar mai ales cu fapta la inegalabila epopee a reîntregirii românești, — țin să mă reamintesc Domniei-Voastre prin următoarea res-pectuoasă întâmpinare :

Mobilizat pe loc la Iași unde îmi servesc mai departe credințele, muncind la revista mea „Cetatea Moldovei“, socot insuficientă această contribuție, dorind să dau țării mele mai mult.

Ca vechi luptător naționalist, fost de mai multe ori trimis al Basarabiei în Parlamentul României și actualmente încă deputat eparhial de Bălți și reprezentant al Episcopiei Hotinului în Congresul Național Bisericesc, sunt un adânc cunoscător al specificului basarabean. Prin anii îndelungi și grei de jertfă, dimpreună cu frații mei de luptă, am trezit în inima provinciei, duhul strămoșesc, contribuind într'o largă măsură la stârpirea comunismului și la alipirea ei reală la Patrie. Căci o unificare teritorială nu poate da roadele dorite decât dacă este întovărășită de cealaltă, — sufletească.

Mărturia acestei îndelungi a noastre strădanii, au fost drapele cu Svastica pe tricolor cu care cei desrobiți au întâmpinat oștile române la pătrunderea lor biruitoare acolo. Vorbesc pentru ea miile de morți și deportați cuziști, martirizați de bolșevici pentru credința lor. Nu este sat, nu este om al Basarabiei care să nu ne cunoască și să nu creadă în cuvântul nostru până la sacrificiul vieții, așa cum au dovedit-o cei de curând căzuți.

Vin deci, Domnule General, să vă cer respectuos să-mi acordați mie și camarazilor mei moldoveni, favoarea de a pași îndată în scumpa noastră provincie pentru a face să răsune iarăși, izbăvitor, crezul naționalist și creștin. Vom fi slujit astfel România Nouă, pe cale de a deveni iarăși Mare subț înalta și ostășeasca Domniei-Voastre conducere.

Răspunsul Generalului Antonescu nu s'a lăsat mult așteptat. El însă punea zăgaz entuziasmelor noastre.

Iată-l :

București, 14 August 1941

Stimate Domnule Cuza,

Apreciez cu toată înțelegerea, căldura simțirii patriotice și motivele invocate în scrisoarea ce-mi adresați, cu privire la acțiunea de reînvioreare sufletească, în sens naționalist și creștin, al Basarabiei, dar cred că în plin război, nu este încă momentul desfășurării acestei acțiuni de masse.

Primiți vă rog asigurarea prețuirii mele

General Antonescu

Mareșalul avea dreptate. Nu fiindcă cererea noastră n'ar fi fost îndreptățită, dar numai fiindcă era prea pripită. Uitasem că la acea dată, mugetul artileriei se făcea încă auzit pe Nistru și că florii tragicele încleștări mai s'guduiiau trupul însângerat al provinciei. Chemarea dorului, îndemnul nostalgiilor fusese prea puternic. El ne-a făcut să nesocotim piedicile și imposibilitățile momentului, ademenindu-ne spre zările scumpe de care fusesem desmoșteniți.

Ce greu au trecut cele câteva luni care ne-au dus în sfârșit către imensa bucurie a regăsirii!... Asta s'a întâmplat la începutul anului 1942. Atunci mi-a fost dat să văd din nou Chișinăul. Fusesem rugat de corpul profesorilor secundari al orașului, să țin acolo o conferință. Era prin Februar. Omăturile grele apăsau umerii provinciei. Totuși haina albă și strălucitoare a iernii nu izbutea să ascundă jalea și pustiirea semănate pretutindeni. Capitala Basarabiei era o vastă ruină.

În fața dezastrului general, am simțit cât e de imperios necesară intervenția românească, pentru vindecarea rănilor războiului. Se cerea o imediată înlăturare a dărâmurilor materiale și o rezidire a celor sufletești. De aceea, oricât de anevoioase ne-au fost drumurile, am răspus cu grabă și entuziasm oricărei chemări ce ne-a venit de peste Prut.

În toama trecută, mă aflam pe malul Nistrului, la Soroca. Am tresărit de bucurie văzând nimicît ghettoul care se înlindea altădată ca un șancăr pestilențial între așezarea orășănească și vechile ziduri ale gloriei moldovenești. Privirea, pășind peste maghernișile arse, căta acuma, liberă, până departe, dîncolo de panglica de argint, spre vechile așezări ale lui Duca-Vodă dela Țiganovca.

M'am coborît spre malul apei. Eram singur în decorul de tăcere prin care undele lunecau molcume, cu foșnete vagi de matasă. În liniștea toamnei în care viața adormea pe nesimțite, ca trudă noastră la lasarea nopții, m'am văzut deodată împresurat de vedeniile înfiorătoare ale ocupației bolșevice și ale războiului. Răz bunări personale, păre pătimașe, deportări și execuții în masă, spulberau în imensitatea rusească, viața tihnită a băștinașilor, mânați în turmă ca vitele la abator. Și peste tot, jidanul rânjea la priveliștea de apocalips, scuipând peste băltoagele de sânge creștin...

Apoi, am desprins din depărtări, din ce în ce mai deslușit, mai repede, răpăitul mitralierelor, ca o ploaie a belșugului ceresc, întreruptă de tunete și scăpărări de foc. Marșul dreptății răzbunătoare venea să alunge nelegiuirea de pe trupul țării. Dar până să-și găsească veneticul cotropitor mormântul în unda neprielnică a Nistrului, câți dintre blâzii copii ai Basarabiei nu și-au aflat moartea acolo !

Imi aminteam versurile de durere dar și de nădejde scrise în Iulie 1940, a doua zi după răpire :

*...Făceau pe apă leșurile pod
Iar unda le cernea ca printr'o sătă
Și le-afunda în besnele de glod...*

*In cronici slova cea mai mohorâtă
E slova scrisă astăzi cu amar
Și câtă desnădejde, Doamne, câtă !*

*Trudit, vor plânge clopotele iar,
Impărtășind văzduhului într'una
Că-i văduvit al Nistrului hotar ;*

*Că gila sfântă nu mai este una
Dar că blestemului nu ne-am supus,
Sorbind cucutele și mătrăguna ;*

*Și vor suna, prelung, acolo sus
Până ce hoarda va pieri în puste
Și ea și nourii se vor fi dus*

Puhoazele prădalnicei lăcuste !

Năvala amintirilor proaspete, m-au făcut să-mi schimb subiectul anunțat, căci pagina de estetică literară pe care urma să o izvodeesc mi se părea acum, nepotrivită.

La atâta sfâșiere nevindecată încă, nu aveau ce căuta frazele domoale ale versului. Peste înegurările trecutului trebuia să strălucească raza împlinirilor de viitor, ca o compensație și un îndemn de revenire la viață.

În sala Corpului Didactic, frumos împodobită cu drapele naționale, am improvizat deci un cânt al nădejzii, vorbind despre

răsplata istorică a jertfelor de astăzi. M-au răsplătit cu pietate corurile câtorva școli sătești, răsărite din țarina duhului românesc și păstrând mireasma firului de busuioc.

A doua zi, la Bălți, am găsit aceleași ruine și dărâmături. Dar orașul reluase iarăși viața-i obișnuită. Lipseau numai jidanii, înghițiți de soartă. Aici, într'o sală ocupată până la ultimul loc de cea mai aleasă intelectualitate a orașului, am ridicat deasemeni glas de slavă către veșnicia cugetului românesc, preamărind figurile glorioase ale literelor române.

După atâta scurgere de vreme, a fost prima îmbrățișare ce o aduceam județului și orașului care mi-au încredințat în trecut trei mandate parlamentare. Acolo am trăit cele mai înălțătoare clipe ale luptei noastre. Acolo, am înfipt primul drapel cu Svastica. Acolo, în vara anului 1935, i-am prezentat lui Octavian Goga o defilare de 80 de mii de rubăști, ale căror coloane unduiau la nesfârșit subț ochii înmărmuriți ai președintelui, ca o apă limpede de munte...

Astăzi în plină sărbătoare a reînvierii moldovenești și odată cu venirea primăverii, ne adunăm din nou puterile ca să pășim Prutul. De astă dată planurile noastre sunt mai întinse căci și mijloacele sunt mai numeroase. Basarabia, și poate chiar Transnistria, vor cunoaște în curând șezătorile literare ale „Cetății Moldovei”. Căci, azi mai mult ca oricând nu înțelegem să trăim viața izolată și egocentrică a cenaclurilor de auto-admirație literară, ci să dăruim semenilor și suferinții lor, puținul dar cu cât ne-a înzestrat Cel-de-Sus.

Tunurile latră acum departe, spre Don. Pe urma armelor biruitoare și subț ocrotirea lor, în ținuturile redevenite românești tresare ritm de viață nouă, creatoare. Moldovenii de până la Nistru și cei de până la Bug, se văd însfârșit la un loc, așa cum nu ar fi crezut că ar mai fi fost cu puțință vreodată.

Le suntem datori întreaga dăruire și strânsa noastră îmbrățișare frățească. Pentru sufletul lor, locul cel mai cald de pe cuptorul inimii românești. Cugetului lor, cea mai curată lumină a năzuințelor băștinașe. Lor și numai lor, cuvântul dintăi și din urmă al ceasului de față, — ceasul împlinirilor naționale.

Nu se va zice că am uitat jertfa grea a oștilor noastre; că n'am înțeles harul destinului care și-a coborât însfârșit binecuvântarea peste desnădejdea veacurilor. Astăzi ca și ieri, so-

cotim de a noastră datorie să săvârșim cu slova, clitoria glorioasă a spadei. Pornim deci iarăși la unificarea hotarului recucerit, pentru a face să tresară glasul datinei în pământurile ce au fost răpite de întunecimile vrăjmașe.

Moldovenii din Basarabia și de mai departe, morți au fost și au înviat. Se cuvine ca minunea reîntoarcerii lor la viața românească să deie roade. Să le fie lor, celor acumnici, izvor nesecat de mângâiere, iar copiilor lor, prilej de bucurie, de înălțare și călire sufletească pentru a păstra în veac trupul României întregite.

G. A. CUZA
